

Les crides a Berga, una veu per ser escoltada (1930-1968).

Climent Ballús, l'últim pregoner de Berga

Marc Moneo Roca

TUTORA: Núria Planas Riera. CENTRE: INS Guillem de Berguedà

Aquest article parteix del meu treball de recerca realitzat durant el curs 2015-2016 a l'Institut Guillem de Berguedà de Berga. Es tracta d'un treball de memòria històrica sobre l'activitat d'un dels darrers professionals d'un ofici amb més de vint-i-cinc segles d'existència: la divulgació de pregons.

Molt sovint la recerca històrica ens porta a l'exercici desagraït d'extreure fragments d'informació sobre temes que ha estudiat una altra persona i que, per tant, no tenim la possibilitat de comprovar. Es tracta de treballs bibliogràfics que tenen més de *patchwork* o labor de retalls, que no pas d'autèntica investigació. És per això que un treball d'aquestes característiques no em temptava gaire.

Mentre estava rumiant sobre què podia estudiar, em va arribar la notícia –a través del meu avi, Josep Roca Vilarmau– que a Berga, no fa gaires anys, la informació es difonia de viva veu, a través de crides, i que la persona que havia aconseguit aquesta tasca durant més de trenta anys, Climent Ballús, n'havia deixat mostres i testimonis essencials: d'una banda la gravació d'uns pregons i l'entrevista que li van fer Estanislau Vivó i l'esmentat Josep Roca l'any 1988; de l'altra, el fet de saber que en aquell moment l'home conservava una gran part dels textos que havia difós.

Veient en això la possibilitat de fer una aportació a la història local, em vaig moure per saber si el material citat era encara en mans de la família o bé si es trobava a l'Arxiu Comarcal. Una visita a aquesta institució em va permetre de certificar que el material que volia estudiar havia estat lliurat pel seu fill, Jordi Ballús, i que es podia consultar amb tota llibertat. De seguida em vaig posar a la tasca de revisar un material enorme: vuit volums de crides que abracen un període que va de 1930 fins a 1968. Seguint les orientacions de la tutora del treball, vam acotar el nombre de crides a analitzar en funció de les èpoques de més interès per a la Història. Això m'obligava a endins-

ar-me en el marc històric del moment, a diversos nivells, Europa, Espanya, Catalunya i, és clar, una petita ciutat de comarques com Berga.

Després va caldre buscar una pila de dades i documents relacionats amb el protagonista del treball, Climent Ballús (biografia, fotografies, entrevistes amb persones que el van conèixer, etc.) i també documentar-me mínimament sobre el fet de la comunicació oral al llarg dels segles. No cal dir que no va ser fàcil.*

Material conservat

El dia 15 de gener de l'any 2004, Jordi Ballús i Boix feia donació a l'Arxiu Històric Comarcal de Berga de tota la documentació aplegada durant més de trenta anys pel seu pare, Climent Ballús i Mas. Aquest, que fou el pregoner de Berga de 1930 a 1968, havia anat guardant la gran majoria dels bans que ell mateix havia llegit en forma de crides pels nostres carrers durant més de tres dècades. En total, 1311 bans. Ballús va tenir la cura

Climent Ballús i Mas, l'últim pregoner de Berga

de conservar tots aquests bans conscient que, full rere full, anava guardant pàgines de la nostra història. Segurament es tracta d'un cas singular i excepcional pels nombrosos anys que va fer de pregoner i per l'interès que va tenir a preservar tota aquesta documentació.

Climent Ballús i Mas, l'últim pregoner de Berga

Climent Ballús i Mas va néixer a Berga el 2 de novembre de 1901, fill de Climent Ballús Malaret i Maria Mas Boixader. El pare era forner. Tenia un forn al carrer de les Canals número 26 (actual carrer Boixader) i era en aquesta mateixa casa on vivia tota la família. Un oncle matern, Mn Miquel Mas, era l'organista de Sant Pere. Tots els germans hi feren d'escolans. Possiblement per la influència d'aquest oncle els arribà l'interès per la música. Eren coneguts com "els Ballussos".

La seva activitat com a pregoner, iniciada el 1930, va ser interrompuda uns mesos durant la guerra, a la qual va haver d'anar. Tal com ell mateix ens explica a l'entrevista, fou substituït per un escriptor anomenat Ferrer, i l'acompanyava el "famos Soler de la trompeta".

El pregoner que precedí Climent Ballús, abans de 1930, fou Pau Manso. A més de pregoner, Climent Ballús exercia l'ofici de sabater i més endavant d'agutzil per al jutjat de Berga. Una altra activitat que combinava amb la seva vida laboral era la de músic a la cobla dels Saletes. Hi tocava el fiscorn. Tal com diu la seva neboda Maria Ballús, era un home molt treballador i molt estalviador. La seva esposa morí el 1989. Ell passà els últims anys de la seva vida a la Residència Sant Bernabé. La data de la seva mort fou el 15 de desembre de 1997.

Pregoner i preservador de la memòria històrica

Climent Ballús va desenvolupar la seva activitat com a pregoner de Berga de 1930 fins al 1968. Aquest llarg període

d'activitat que engloba el pas per tres moments històrics del nostre segle XX -República, Guerra Civil i Franquisme- i especialment el fet que ell conservés pràcticament tots els pregons que va haver d'anunciar, el fan un cas ben especial.

Per altra banda, el fet de conservar tot aquest material durant tants anys, ens fa veure, en ell, una consciència de la necessitat de la preservació d'uns documents que en el futur podrien ser llegits com a documents històrics.

Hem pogut accedir a alguns pregons que no van ser donats a l'Arxiu Comarcal gràcies a la família, que els ha conservat. En aquests textos, a més del comunicat oficial, escrit a màquina i signat per l'alcalde corresponent, hi hem trobat anotacions fetes a mà pel mateix Climent Ballús.

Aquestes anotacions ens fan adonar, per una banda, de la consciència del pregoner del document que tenia a les mans. Ell mateix escriu, en relació amb alguns pregons, que en el futur constituïran un document històric. Considerem molt interessants aquestes notes a peu de pàgina. Més enllà d'ésser simplement l'encarregat de transmetre una informació, assumeix la tasca de conservador i ho fa constar. Destaca, doncs, amb les seves paraules, pregons que creu significatius d'una època determinada.

Per altra banda, les seves notes manuscrites ens fan llegir entre línies la indignació que sentia, durant la postguerra, per la misèria a què es veia sotmesa una gran part de la població. Tenint en compte que les notes eren en ocasions en català i que tenien un marcat crític, pensem que, tot i treballar per a l'Ajuntament franquista, tenia una gran consciència social i una necessitat d'expressar-la i de deixar-ne constància.

Tocs de corneta o toc de campana

El pregoner de Berga havia adoptat unes fórmules de transmissió dels seus pregons que va mantenir durant anys. Tal i com podem sentir a l'entrevista enregistrada l'any 1988, Ballús advertia de la imminència de la crida que anava a pronunciar a través del toc de dos instruments musicals: una corneta i una campana.

Els tocs de corneta eren utilitzats per a anunciar els pregons oficials i per a crides de particulars. El toc de corneta per als pregons oficials, o sigui, els que formaven dels bans municipals, era el

més llarg i insinuava la melodia dels turcs i cavallets.

El toc de corneta emprat per a les crides particulars era de melodia semblant al toc oficial, però més curt.

Per a les crides religioses utilitzava la campana. D'aquesta manera, el pregoner de Berga havia fixat un codi sonor reconegut pels seus conciudadans i que els més grans encara recorden.

Durant trenta anys, pels carrers de Berga, van ressonar la seva veu i els tocs de corneta i de campana. El recorregut que feia començava a la plaça de Sant Pere, s'enfilava cap al carrer de les Canals, on s'aturava davant de cal Sarraís i de la Font de cal Majol, continuava fins la plaça de l'om i la de Santa Magdalena. D'allà se'n tornava avall pel carrer de la Pietat i cap al carrer Major. Anava fent les crides per les places i placetes del barri vell: placeta de les Neus, plaça de Sant Joan, plaça de les Fonts... I d'allà cap a la plaça de la Creu i fins a cal Tonillo.

Tant de bo que aquest treball servei-

xi de petit homenatge a Climent Ballús i que ens retrobi amb el ressò de la seva veu i de la nostra història.

**Vull donar les gràcies al meu avi, Josep Roca, qui amb el seu interès i estimació per Berga i el seu passat em va fer conèixer l'existència de Climent Ballús i el seu llegat. Així mateixa agraeixo les facilitats que m'han donat el Xavier Pedrals i la Roser Casals de l'Arxiu Comarcal per poder consultar les fonts. Gràcies també, a la meua tutora Núria Planas, per ajudar-me a conduir el treball i donar-me eines per a realitzar-lo.*

Un agraïment molt especial a Maria Ballús, que amb molta generositat m'ha permès accedir al material conservat per la família. Amb les seves paraules he pogut copsar la dimensió més personal i humana del seu oncle. Gràcies també a Àngel Guixer per cedir-nos els objectes emprats per Ballús en les crides.

Marc Moneo Roca

TUTOR: Núria Planas Riera.

CENTRE: INS Guillem de Berguedà

